

EBRIS

We know
books

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Argetoianu, Constantin

MEMORII PENTRU CEI DE MÂINE/ Constantin Argetoianu

– București: Paul Editions, 2022

ISBN: 978-606-9703-51-9

Vol.2 - 2022. - ISBN 978-606-9703-53-3

CONSTANTIN ARGETOIANU

**MEMORII
PENTRU CEI DE MÂINE**

Amintiri din vremea celor de ieri

1916-1918

Redactare: *Mihaela Enache*

Nicoleta Petcu

Corectură: *Lucia Gruiescu*

Tehnoredactare: *Paul Editions*

Coperta: *Lucian Enache*

Paul Editions

Casa Presei Libere, nr. 1, Corp C, parter

www.pauleditions.ro

e-mail: pauleditions@gmail.com, office@pauleditions.ro,

vanzari@pauleditions.ro, nicoleta.petcu@pauleditions.ro,

mihaela.enache@pauleditions.ro

tel: 0730.660.427; 0731.884.583

Paul Editions

Intrarea în Război • Consiliul de Coroană de la Cotroceni • Începuturile • Primele ciocniri cu realitatea • Pe Valea Oltului cu o formațiune sanitară • Nepregătirea Războiului • Turtucaia • Nicu Filipescu pe moarte • Brătianu plânge cu capul în palme • Porumbiță • Costică Diamandi și prostiile lui • Greșita politică a lui Brătianu și lipsa de reacție în opinia publică • Mulțumită apatiei poporului român am fost scutiți de un „4 septembrie”.

Intrarea României în Război fusese hotărâtă pentru ziua de 14 august 1916. În dimineața acelei zile a fost întrunit la Palatul Cotroceni Consiliul de Coroană ce trebuia să decidă formal declararea Războiului. Întrunire de pură formă, pentru acoperirea Regelui și a Guvernului, căci totul era deja pregătit în secret pentru intrarea trupelor noastre în Ardeal în chiar seara acelei zile, prin trei puncte: pe la Predeal, pe Valea Oltului și pe Valea Trotușului. Un plic închis și sigilat se găsea deja în mâinile lui Edgar Mavrocordat, ministrul țării la Viena, și trebuia să fie deschis de dânsul în momentul ce urma să i se indice. Plicul conținea declarația noastră de Război, semnată de inofensivul Porumbaru; ea trebuia să fie citită și înmănată la Ballplatz în clipa în care trupele românești vor fi pornit, „prin surprindere”, peste graniță. Surprindere de operetă, căci von dem Busche și Czernin¹ cunoșteau și conținutul plicului, și data atacului; surprindere ce s-a înfățișat numai cu aparențele unui succes - succes ce ne-a orbit, de altminteri, și ne-a înșelat. Atacul nostru inițial a reușit, fiindcă Puterile Centrale hotărâseră să nu se opună inițiativei noastre până la concentrarea trupelor în Ardeal, trupe ce fuseseră dislocate de pe diversele fronturi de Război, mai ales de pe frontul de la Verdun.

Amănuntele Consiliului de Coroană sunt bine cunoscute din mărturiile participanților. Ședința a avut loc la ora 10 dimineața, deși ziarul *Viitorul*, pentru a deruta pe curioși, o anunțase pentru ora 5 după-masă. Manevră zadarnică, deoarece personalitățile convocate au luat drumul în alai spre Cotroceni. Calea Victoriei și Bulevardul până la Cotroceni erau înșesate de lume. Mulțimea simțea instinc-

¹ Miniștrii Germaniei și Austro-Ungariei la București.

ativ că sosise ceasul marilor hotărâri. Mai toți își dădeau seama că sortii Războiului căzuseră. Totuși, la Capșa, marghilomaniștii făceau atmosferă pacifistă și erau gata să riște sume însemnate în pariuri pentru Neutralitatea definitivă. La un moment dat se anunțase chiar demisia Guvernului și înlocuirea lui printr-un Minister Maiorescu.

La Consiliul de Coroană au luat parte miniștrii: Ion I.C. Brătianu, Em. Porumbaru, Em. Costinescu, Vasile Morțun, dr. C. Angelescu, Al. Radovici, Victor Antonescu, I.G. Duca, Al. Constantinescu; președinții Corpurilor Legislative: Mișu Ferechide (Cameră) și C.F. Robescu (Senat), în locul lui Vasile Missir, aflat în străinătate; foștii președinți de Consiliu: Theodor Rosetti, Titu Maiorescu și Petre Carp; foștii președinți ai Corpurilor Legiuitoare: C. Olănescu și C. Cantacuzino-Pășcanu; în fine, șefii de partide: Nicu Filipescu, Take Ionescu și Al. Marghiloman.

Regele a deschis ședința prin câteva vorbe banale, dar emoționante, arătând că ceasul grelelor hotărâri sosise, fără să precizeze însă care ar fi aceste hotărâri, și a dat cuvântul lui Petre Carp. Acesta a cerut să vorbească după primul-ministru. Brătianu s-a ridicat și a făcut o lungă expunere (pe alocuri inexactă, spunea Filipescu) cu privire la mersul Războiului, la măsurile luate, la politica pe care a urmat-o, la negocierile pe care le-a dus la bun sfârșit. A precizat revendicările noastre cunoscute, spre nord, și a susținut de data asta și necesitatea unei noi rectificări a graniței româno-bulgare, apoi a conchis la urgența unei imediate intrări în acțiune.

Petre Carp, solicitat din nou de Rege, a declarat de data asta că nu vrea să vorbească decât după ce reprezentanții partidelor constituite își vor fi spus cuvântul.

A început Marghiloman. Calm și moderat în formă, dar ferm în fond, a conjurat Guvernul să nu alunece pe un povârniș ce nu poate duce decât la o prăpastie. A repetat toate argumentele cunoscute împotriva Rusiei, robirea economică prin stăpânirea Strămtorilor... Aici l-a întrerupt Regele: „Iertați-mă, domnule Marghiloman, ce preferați la Constantinopol, rușii amici sau inamici?”. Marghiloman a încurcat-o și a sfârșit prin a cere, dacă o altă politică nu era adoptată, să se aștepte cel puțin rezultatul ofensivei lui Hindenburg.

Marghiloman declarând în cuvântarea sa „noi, conservatorii, am urmat o politică”..., Nicu Filipescu a luat numaidecât cuvântul. A vorbit scurt, dar cu o adâncă emoție. A blagoslovit Providența că îi e îngăduit să trăiască această clipă. A afirmat apoi că Partidul Conservator n-a urmat decât o singură politică, aceea hotărâtă în toamna anului 1914 și pe care dl Marghiloman a aprobat-o atunci. Filipescu

a reamintit că Marghiloman a venit să-i spună, în acel moment, că Brătianu era pe punctul de a semna o convențiune cu Rusia și că el, Marghiloman, a sfătuit pe Brătianu să o facă. Ce s-a întâmplat pentru ca Marghiloman să-și schimbe astfel părerea după doi ani? Partidul Conservator, în tot cazul, nu și-a schimbat-o pe a sa și s-a mulțumit să elimine din mijlocul său pe dl Marghiloman îndată ce a putut constata că acesta s-a angajat pe o cale antipatriotică. Filipescu a sfârșit prin câteva cuvinte adânc simțite și a declarat lui Brătianu că se poate sprijini pe concursul necondiționat al Partidului Conservator.

Petre Carp a vorbit în fine cu o rară violență, în fond și în formă, precizând pieirea României și a Coroanei într-un Război alături de Rusia. Nu vedea scăpare pentru noi decât alături de Puterile Centrale. Nu va mai fi printre cei vii peste 15 ani, când Rusia va pune mâna pe România, dar prevedea cu certitudine acest sfârșit al țării noastre. A încheiat spunând că, de vreme ce se hotăra Războiul, va trimite pe front pe cei trei fii ai săi, și ziarul său *Moldova* va înceta să apară chiar în acea seară, dar că nu putea ura Regelui (în cursul cuvântării sale făcuse apel la sentimentele acestuia de „prusian”) decât să fie învins pe toate fronturile.

Față de consternarea generală, Regele l-a întrerupt: „Domnule Carp, cuvintele acestea nu vin din fundul inimii dv.” - „Sire”, a răspuns Carp, „din fundul inimii urez Majestății Voastre să fie învinsă pe toate fronturile. Pentru binele României”.

Ieșirea bătrânului Carp a îngreuiat atmosfera și a scurtat ultimele cuvântări. Titu Maiorescu a pledat tăind fire de păr în patru și a redus chestia la un joc de sofisme. Guvernul Brătianu reprezenta un Parlament (!?) ales (!) pentru înfăptuirea reformelor constituționale și nu avea calitate pentru a hotărî între pace și Război. Pe de altă parte, ardelenii nu doresc unificarea cu noi... Regele a întrebat atunci pe Maiorescu dacă și-ar lua răspunderea unui Guvern menit să evite Războiul. Maiorescu a declinat propunerea, dacă urma să-și ia singur răspunderea atitudinii pe care o preconiza. Intrarea României în Război fu pecetluită în acel moment și în formă constituțională.

Tudoriță Rosetti a vorbit după Maiorescu, tiptil, blând și stins, pentru a spune că suntem o țară mică și că trebuie „să ne vedem de sărăcie” și să nu ne încurcăm într-o politică de aventuri.

Take Ionescu și Em. Costinescu au închis seria cuvântărilor, aprobând fără nicio rezervă intrarea în Război - cel dintâi cu hotărârea atitudinii de mult luate, dar nu fără aprehensiuni pentru viitorul imediat, cel de-al doilea cu sughițuri patriotice și cu gesturi tricolore.

Ultimul a vorbit Regele, foarte emoționat. „Hotărârea lui era lu-

ată”. „S-a învins pe el însuși, neavând ca Rege român în fața ochilor decât interesele superioare ale țării sale - orice alt glas trebuind să tacă”. „Decretul de mobilizare este semnat”. A plâns. Toată lumea în picioare, adânc mișcată, cu lacrimile în ochi. Primele lacrimi... Ședința se ridică...

Înainte de a părăsi sala Consiliului, Regele Ferdinand a strâns mâna fiecăruia. Lui Nicu Filipescu, bătându-l pe umeri, i-a spus: „Vous voyez bien que je suis aussi bon roumain que vous!”. Lui Petrance Carp îi exprimă nădejdea, acum, după ce hotărârea eroică fusese luată, că toți românii vor fi laolaltă pentru marea luptă ce începea. Carp îi răspunse că nu-și schimbă părerea și că speră că va fi primul Hohenzollern învins. Regele îi tăie vorba: „Știu că Hohenzollernii n-au obiceiul să fie învinși; de aceea, prima victorie am raportat-o asupra mea!”. Și înclinându-se înaintea ireductibilului bătrân, părăsi sala fără să mai adauge nimic.

Cele hotărâte în Consiliul de Coroană au pătruns în marele public numai cu reticențe și cu comentarii diverse, căci trebuia păstrat secretul faimosului atac bruscat ce urma să se declanșeze chiar în acea seară. Câțiva din prietenii lui ne instalasem la Nicu Filipescu în birou și așteptam să se întoarcă de la Cotroceni. Încetul cu încetul, casa se umplu. Ovațiunile mulțimii însoțiseră pe Filipescu și pe Take Ionescu de la Cotroceni până în strada Scaune. Nu voi uita niciodată figura lui Filipescu când ușa deschizându-se apărură în fața noastră. Părea extrem de obosit, moartea-l însemnase deja cu pecetea ei și printre trăsăturile căznitei sale fețe îi străluceau de fericire ochi pironiți în gol, parcă vedeau departe, departe de tot. Omul acesta, cu toate suferințele lui, mi-a apărut în acel moment ca un om cu desăvârșire fericit. Filipescu ne-a povestit amănunțele Consiliului de Coroană, pe care le-am reproduș aici și care mi-au fost confirmate în aceeași zi de Mișu Ferechide și de Vasile Morțun.

Pentru toți inițiații, Consiliul de Coroană a fost numai formalitatea constituțională care a consimțit hotărârea intrării noastre în Război. Condițiunile și data intrării în acțiune fuseseră fixate prin Convenția ultrasecretă încheiată în ziua de 4 august. Convenția fusese semnată în casa lui Vintilă Brătianu, din strada Aurel Vlaicu, de către Ionel Brătianu, în numele României, și de Poklevski-Koziell, ministrul Rusiei, în numele celor patru mari Puteri (Franța, Anglia, Italia și Rusia), de față fiind, în afară de semnatari, Vintilă Brătianu, I.G. Duca, C. Diamandi și Bebe Brătianu. Semnătura Convenției și data intrării în Război (14 august) au fost ținute cât se poate de secrete. Brătianu a prevenit pe Poklevski că va lăsa să circule zvonul

convocării unui Consiliu de Coroană și știrea că va trece probabil mâna lui Maiorescu pentru formarea unui Guvern care să asigure mai departe Neutralitatea. Brătianu voia să adoarmă astfel vigilența Austro-Germaniei, în vederea faimosului nostru atac bruscat. În fapt n-a adormit deloc pe Centrali, dar a izbutit să înșele pe unii din Aliați. Poklevski mi-a povestit mai târziu că sâmbătă, în ajunul declarării Războiului, a avut la dejun pe Saint-Aulaire, pe Barclay și pe Fasciotti, sosiți de la Sinaia, și că câteși trei colegii lui se îndoiu încă în acea penultimă clipă de sinceritatea lui Brătianu. „Ne-a păcălit de atâtea ori - a observat Fasciotti, încât cine știe ce va fi și acum”. Și, fiindcă se tot vorbea de un Guvern Maiorescu, a cerut voie celorlalți trei miniștri să se repeedă până la acesta acasă. S-a înapoiat după 20 de minute cu o mutră de un cot, spunând: „Maiorescu vorbește ca un viitor prim-ministru!”.

Pe când excesele de abilitate ale lui Brătianu băgaseră astfel îndoială până în capetele diplomaților în curent cu semnarea Convenției, accelerarea pregătirilor și - trebuie să o recunoaștem - inevitabilele indiscreții deschiseseră ochii celor mai mulți și începerea ostilităților era considerată de toată lumea ca iminentă. Damele Palatului, cu ramificațiunile lor familiale, fuseseră sfătuite încă de pe la începutul lui august să-și adune boarfele și să se pregătească de plecare la București. Pe la 9 și pe la 10 august, oamenii cu relații în sferele oficiale fuseseră preveniți să-și ridice rudele și prietenii, mai ales de pe Valea Prahovei. Știrile alarmante se răspândiseră din om în om, iar lucrările de apărare pe flancurile șoselei naționale între Sinaia și Predeal, precum și obstacolele pregătite în o sumă de puncte chiar pe parcursul șoselei, deși erau oficial definite „lucrări defensive pentru apărarea Neutralității”, nu mai lăsau nicio îndoială asupra intențiunilor Guvernului.

E locul să însemnez aici că exodul precipitat al vilegiaturiștilor de la Predeal, Azuga, Bușteni, Poiana Țapului și Sinaia s-a desinat ca o prefață de dezordine în preajma „începerii ostilităților”, ca să întrebuițez expresiunea consacrată în acele vremuri. Trenuri luate cu asalt, lipsă de locuri în vagoane, femei strivite, copii răătăciți, bagaje pierdute, urlate, înjurături și blestemuri - un tablou „avant la lettre” și pe scară redusă al dezastrelor viitoare. Pe vreme ce găurile erau pline de confuzie, Șoseaua Predeal-București era plină de automobile, de trăsuri și de căruțe care se duceau și se întorceau fără mult rost. Din punct de vedere al organizării, Războiul se arăta, chiar din prețuia lui, sub culorile cele mai negre.

Dar să revenim la 14 august. După ce s-au mai calmat scenele

de entuziasm în biroul și în marele hall din casele Filipescu, m-am dus să dejunez la Capșa. Capșa era în ebulițiune. Cafeneaua, restaurantul, cofetăria erau ticsite de lume războinică. Nimeni nu voia să se oprească decât dincolo de Tisa, și am putut să-mi dau seama încă o dată, după ce trăisem zilele din august 1914 în Karlsbad și Viena, cât de vesele sunt începuturile de Război. O bucurie contagioasă și colectivă, căreia nu i se poate rezista și care îmbrăca haina celui mai copilăresc și generos entuziasm, ce nu ține seama de nicio realitate și dă mâna cu absurdul.

După două ore de înfrățire gastronomică cu palavragiile cluburilor politice - serviciul mergea încet, căci dăduseră chelnerii de greu, ca în Război - am trecut la Jockey-Club, unde, pe la orele 5 d.m., am asistat din balcon la proclamarea mobilizării. În stradă era o mare de oameni, ca la sărbătoare. Delir și îmbrățișări. După un sfert de ceas, urlete și urale și mai tari. Regele și Regina treceau spre Șosea într-un automobil deschis. Mi-a fost dat să asist pentru prima oară în România la o adevărată explozie de iubire și de loialism față de Dinastie. Abia putea mașina să înainteze. Regina era radioasă, c'etait Sa guerre. Într-adevăr, ea-l „învărtise” pe Ferdinand, și fără dânsa am fi rămas mai departe în Neutralitate sau cine știe ce s-ar mai fi întâmplat. Oricâte greșeli va fi comis Regina Maria înainte și după Război, Războiul rămâne pagina ei, pagină cu care se poate fâli, pagină care se va așeza în istorie la loc de cinste. A fost neclintită în urmărirea unui scop și, oricât i s-ar pune în sarcina legăturilor ei cu Anglia sau antipatiei ei față de Berlin sau influenței lui Barbu Știrbei, rămâne cert că se datorește mult și inteligenței, și remarcabilei clarități de vederi pe care această nobilă femeie le-a mai dovedit și în alte împrejurări.

Prima zi de mobilizare a fost așadar o zi de bucurie și de entuziasm pentru întreaga populație a Bucureștiului. Nimeni nu bănuia grelele încercări prin care eram meniți să trecem. Brătianu izbutise să convingă aproape toată lumea că mulțumită diplomației lui putusem amâna intrarea în Război până la ultima fază a ostilităților și că intervenția noastră din 1916, ca și în 1913, era mai mult o manifestare de forță decât un adevărat Război. Bulgarii urmau să nu se miște, germanii erau ocupați numai de rezistența pe frontul de vest, iar austriecii sleiți de puteri trebuiau să fie striviți între ofensiva lui Brussilov la nord și ofensiva lui Sarrali la sud, căci aceasta trebuia să pornească de la Salonic înaintea intervenției noastre. Despre pregătirea de Război se vorbea mai puțin în timpul Neutralității, fiindcă politica lui Brătianu nu permisesese o acțiune mai pe față în această

direcție; ni se deteseră totuși cele mai formale asigurări în această privință, că tot materialul necesar înarmării unei forțe de un milion de combatanți și care ne lipsea ne stătea la dispoziție în Rusia, de-a lungul graniței, concentrat acolo prin grija Aliților. Două divizii rusești, ba chiar 250.000 de oameni², trebuiau să coopereze cu noi din primul moment și să apere frontiera Dobrogei, în ideea că bulgarii nu vor îndrăzni niciodată să atace pe ruși. Planuri frumoase, care, după cum s-au văzut în urmă, au rămas simple planuri, dar în acea primă zi a mobilizării credeam toți în ele, și lumea era voioasă. Atât de voioasă, încât în tot decursul zilei mai nimeni nu și-a dat seama de gravitatea pasului făcut. Ne pregăteam ca lacomii să ne așezăm la masa pusă și să ne săturăm din plin...

Cu apusul soarelui, atmosfera de euforie a început să se schimbe puțin. Nicio lanternă n-a mai fost aprinsă pe străzi; restaurantele, cafenelele, locurile de petrecere - ca și casele particulare - n-au avut voie să lase nicio rază de lumină să se mai strecoare în afară. Obloanele trebuiau puse și perdelele lăsate. Toate localurile publice urmau să fie închise la ora 9.

Cu automobilul meu, de adio, căci trebuia să-l predau a doua zi la rechiziție, cu lanternele stinse, am dat o raită prin oraș. Străzile erau pline de lume care circula fără rost în beznă, căutând să vadă și să afle. În dreptul Legației germane, Calea Victoriei (colț cu str. Cosma), și în dreptul Legației austro-ungare, str. Vămii, ulițele erau barate de trupe însărcinate să împiedice eventuale manifestări ostile, dar mai ales orice comunicare a personalului, devenit inamic, cu oricine ar fi. Această pază a Legațiilor inamice a fost făcută fără tact, și contele Czernin mi s-a plâns la Buftea în 1918 de modul cum a fost tratat până la plecare și în tot cursul drumului până la graniță. Târziu, după ora 11, s-a aflat că trupele noastre trecuseră Carpații, aproape fără rezistență din partea inamicului. Această știre, primul „contact real” cu Războiul, precum și măsurile de siguranță luate în oraș împotriva unor posibile atacuri aeriene au adus o notă de emoțiune în buna dispoziție a maselor; despre o îngrijorare colectivă însă n-a fost niciun semn în acea zi și noapte de netulburat optimism.

Pe la miezul nopții am mai trecut pe la Jockey-Club, unde am găsit pe Poklevski fericit că toate se sfârșesc cu bine. Pentru el „toate” se limitau la interminabilele negocieri cu Brătianu și la intrarea noastră în Război. Ce urma de aci înainte nu-l mai privea pe el. Cel puțin așa credea. Mi-a vorbit pe lung în seara aceea despre firea lui Brătianu, pe care-l admira mult și îl iubea chiar. Mi-a povestit că, înapoiindu-se

² Figăduiala adusă de Filipescu de la Petrograd în primăvara anului 1916.

în iulie de la Petrograd, adusesse lui Brătianu aprobarea tuturor condițiilor puse de noi, așa s-a putut în fine semna Convenția prin care se fixa data intrării noastre în Război; Brătianu, foarte emoționat, după ce a semnat, a spus lui Poklevski: „Acum trebuie să obțin aprobarea mamei mele”. Ministrul Rusiei era încă impresionat de respectul și de încrederea în judecata bătrânei doamne Pia, pe care Brătianu le mărturisise astfel.

L-a întrebat după câtăva vreme dacă obținuse aprobarea dorită: „Da, îi răspunse Brătianu, m-a binecuvântat, și acum am toată încrederea în izbânda noastră”. Cu acel prilej, Brătianu a mai informat pe Poklevski că, fără să destăinuiească semnarea Convenției secrete, consultase asupra deciziunii de luat și un număr de fruntași ai Partidului Liberal și că lucru interesant - a întâlnit multe păreri opuse Războiului. Printre cei potriviți, Brătianu a citat numai pe Mihail Orleanu, pe Vasile Missir și pe Constantin Stere; acesta din urmă a pus chiar în vedere lui Brătianu că va demisiona din partid în ziua în care s-ar declara Război Puterilor Centrale.

Marea majoritate a poporului român a voit însă ieșirea din Neutralitate și Războiul alături de Aliți, și frigurile așteptării au agitat-o doi ani de zile. Sosise în fine ziua cea mare; bucuria tuturor era vădită și iluziile fiecăruia - întregi. Lumea, încrezătoare în informațiunea lui Brătianu, vedea în hotărârea până atunci tot amânată și în fine luată siguranța unui repede sfârșit al Războiului, așa încât formula „derlustige Krieg” care detese atâtea dezamăgiri germanilor părea o lozincă nimerită pentru Războiul nostru.

Orbit am fost și eu ca toți ceilalți. Silit am fost însă să deschid ochii, din primele ceasuri ale ostilităților, și ce am văzut atunci m-a zdruncinat adânc. Dar fiecare lucru la rândul lui.

Trăisem o zi intensă. Emoțiunile prin care trecusem mă doborâseră. M-am culcat și am dormit tun. A doua zi m-am deșteptat, probabil ca toți bucureștenii, coborât pe pământ din lumea visurilor și a „idealului național”. La controlul rece al minții, Războiul nostru, deși începea sub auspicii ce păreau favorabile, era o întreprindere aventuroasă. Pornisem sprijiniți mai mult pe conjuncturi decât pe efective reale. Aveam în față un adversar hârșit în doi ani de lupte, cu experiență, cu tehnică perfecționată, cu forțe considerabile. Cu cât mă trezeam mai bine din beția din ajun, îmi săreau în ochi lipsurile noastre, câte le cunoșteam, și eram departe de a le cunoaște pe toate. Fiecare din noi trebuia să dea acum ce putea, să aducă contribuția lui, cât de mică, la efortul comun.

Ca parlamentar, nu eram mobilizabil, așa încât îmi puteam alege

direcția activității mele. La vârsta mea, cu mijloacele mele fizice, nu puteam face mai bine decât să mă pun la dispoziția Serviciului Sanitar, ca medic. Aveam gradul de medic-maior și-mi pregătisem tot necesarul ca să fiu gata la orice moment. Mi-am încercat încă o dată uniformă, mi-am pregătit efectele de luat cu mine și m-am hotărât să mă prezint a doua zi la dr. C. Angelescu, care, deși ministru al Lucrărilor Publice, era de fapt șeful Serviciului Sanitar Militar. Am ieșit apoi în oraș după știri.

Am aflat astfel că regimentele noastre trecuseră granița pe la Vărciorova, pe la Petroșani pe Valea Jiului, pe la Căineni pe Valea Oltului, pe la Predeal, pe la Oituz și pe la Palanca. Pretutindeni înaintasem cu ușurință și pătrunsesem „ca în unt”, vorba românului. Trupele austro-ungare se retrăgeau fără luptă, fiind istovite, nemâncate și demoralizate, așa se zicea. Războiul se prezenta ca o simplă plimbare strategică, așa ca în 1913 în Bulgaria, și specialiștii calculau că în trei săptămâni vom fi la Budapesta. Ba unii vorbeau chiar de Viena și de Berlin. Osanale se ridicau din toate părțile inteligenței lui Brătianu și geniului generalului Ilescu. Erau, ce e drept, și câteva sunete discordante în concertul de laude, și câțiva pesimiști vorbeau de o retragere strategică a austrieilor, de rezistența din partea inamicului, de pierderi de partea noastră. Acești pesimiști erau însă aspru calificați ca defetiști și ca germanofili și înlăturați din discuții.

Pe Calea Victoriei, între Palat și Teatru, am întâlnit pe popa Vasile Lucaciu, bătrânul meu prieten. Mă strânge în brațe, „plânje” și în mijlocul sughiturilor, cu brațele la cer, îmi îngână cu disperare: „Când mă gândesc că flăcâii mei au trecut granița detestată și că nu am fost eu în fruntea lor, cu «crușea» în mână!” - „Dar de ce nu te duci, părinte?”. Popa s-a oprit pe loc, m-a sfredelit cu ochii lui șireți și blajini și, schimbând tonul cu glasul cel mai natural și fără niciun patos, mi-a spus frumos: „Șe, omule, ești nebun?”. Și netulburat, dar cam supărat (crezuse probabil că-mi bat joc de el), a pășit maiestuos mai departe să-și repete scena și față de alții, mai sensibili, poate, avânturilor patriotice.

Euforia generală a durat până la ora dejunului. Prima cioră pe cer mi s-a arătat la Capșa, la aperitiv. Zăresc pe dr. Angelescu și mă reped la dânsul anticipând asupra vizitei proiectate pentru a doua zi. Vorbisem deja mult cu el și-l rugasem să mă întrebuințeze în caz de mobilizare. „Ce faci, mă, cu mine?” - „Mai așteaptă și tu, să se reglementeze lucrurile (?)”. Era posomorât, parcă știa ceva rău și nu vrea să spună. M-am temut să nu aibă știri proaste de pe front și l-am strâns cu întrebările, dar n-am putut scoate nimic de la el. Am aflat

mai târziu că începuse deja conflictul cu Marele Cartier, care vrea să îi ia Serviciul Sanitar din mână și să-l dea, cum era de altminteri și normal, unui general medic. „Vino mâine dimineată”. Ne-am despărțit pe aceste cuvinte pline de speranță, care s-au repetat și a doua zi, la Ministerul Lucrărilor Publice, unde mă dusesem, conformându-mă invitațiunii din ajun.

În seara de 15 august 1916, Bucureștii au înregistrat prima alertă a Războiului aerian. Prefectura Poliției publicase o ordonanță, afișată pretutindeni, în care se arătau precauțiunile de luat în caz de bombardament; acesta urma să fie anunțat cu cinci sau zece minute înainte, după putință, prin clopotul Mitropoliei și prin fluierăturile sergenților de oraș. Era aproape de miezul nopții, mă dezbrăcăm, când deodată aud prelungite fluierături. Întind urechea și aud o talangă înăbușită de clopot. Trag hainele pe mine, și după cinci minute eram jos, în stradă. Toți locatarii imobilului executaseră aceeași manevră, damele în ținută de noapte îmbrobodite în mătăsurii dibuiau pe întuneric, se văicăreau și așteptau sfârșitul lumii. Am ieșit cu toții în stradă, am așteptat cu ochii țințiți pe cer un sfert de ceas, douăzeci de minute. Nimic. Sfârșitul lumii se amânase. Ne-am înapoiat în apartamentele noastre și m-am culcat. Abia închisesem ochii, o nouă alarmă. Mă cobor din nou; de data aceasta zărim sus, prins în lumina reflectoarelor, un Zeppelin de „aur”, ce aluneca liniștit dinspre sud spre nord. Noaptea era senină, și pe pământ - liniște și tăcere, așa încât se auzea perfect zgomotul motoarelor aeronavei întrerupt numai de bubuiturile neputincioaselor noastre tunuri și de fâșăitul câtorva rachete, semnale absurde, care, ca și tunurile, nu tulburau câtuși de puțin mersul maiestuos al Zeppelinului. Câte o detunătură mai tare însemna explozia bombelor aruncate de inamic. Cum niciuna n-a căzut, în acest prim atac, în vecinătățile noastre, am fost mai mult impresionat în această luare de contact cu realitățile Războiului de frumusețea spectacolului decât de pericolul prin care trecusem. La ora 2 dimineța, totul se sfârșise și am putut dormi liniștiți.

După ce mă prezentasem în zadar doctorului Angelescu și în ziua de 16, m-a primit în fine în ziua de 17 august cu mult așteptatele cuvinte: „Bine că ai venit!”. Iată ce se întâmplase: după regulamentele militare, Serviciul Sanitar nu se mobilizează decât în ziua a 4-a a mobilizării generale, și strategii care hotărâseră atacul bruscat peste graniță în chiar prima zi a mobilizării uitaseră acest mic amănunt, și bietele noastre trupe porniseră *fără să fie însoțite de ajutoarele sanitare necesare* (intram doar în unt). Știrile venite de pe front arătau că trecerea graniței întâmpinase mai multă rezistență

decât se aștepta - deși inamicul se retrăgea pretutindeni - și că din rândurile noastre căzuseră destul de mulți răniți pe care formațiunile sanitare regimentare ordinare (singurele la fața locului) erau incapabile să-i ridice. Trebuiau imediat trimise pretutindeni formațiuni sanitare suplimentare.

Am găsit pe Angelescu turbat: țipa, înjura ca românul la necaz, trata pe militari de incapabili, „militarizarea nu era treaba lui” (avea dreptate omul, dar de ce se amestecase unde nu-i fierbea oala?), încurca și mai rău totul, cu un cuvânt, bătea apa în piuă. Erau acolo vreo 10-12 medici, unii care nu se prezentaseră încă la posturile lor (nu sosise încă a 4-a zi), alții care fuseseră scutiți de mobilizare pentru diverse motive, în fine, Angelescu ne ceru să formăm coloane volante de ambulanțe și să plecăm *imediat* cu ele spre zonele de operații. Primii cu plăcere comanda unei coloane pe care trebuia să o duc pe Valea Oltului, spre Sibiu, unde tocmai rezistența inamicului fusese mai serioasă și Serviciul nostru Sanitar mai nul. Mi se dete ca ajutor medicul-căpitan Demetriad, iar ca șef al secțiunii de automobile, locotenentul Radu Fălcoianu, din rezervă, fratele Alexandrei, zisă Pleșcoianu, pe care am regăsit-o după Război, vară bună și „fată pentru toate” pe terenul sufletesc, la Elena Văcărescu. Materialul coloanei, ambulanțe, automobile, căruțe trebuiau să le găsec în Parcul Carol, vast „dépotoir” (după cum am constatat-o îndată) al materialului nostru sanitar. Statul Major trebuia să-mi dea oameni și să pregătească trenul la rampa militară, ca să pot pleca chiar în seara zilei de 17 august.

Am alergat acasă, m-am îmbrăcat în uniformă, am pus pe Ioniță (moștenit de la Simca Lahovari) să-mi facă bagajul și m-am repezit la Parcul Carol. Acolo mi s-a strâns inima de ce am văzut. Un talmeș-balmeș de ambulanțe vechi și noi, de furgoane, de căruțe rechiziționate, de automobile hodorogite, de cuptoare și de bucătării de campanie amestecate unele cu altele în voia Domnului. O forfo-teală de ofițeri, de gradați și de civili, zbierând și injurându-se între ei, ierarhic, blestemând cu toții „organizarea” (ar fi fost mai exact „dezorganizarea”), încurcau și mai rău, parcă dinadins, ceea ce fusese deja atât de bine încurcat în zilele precedente. Pe peluze, murdărite deja de bălegar, de șomoldoace de fân și de paie, pășteau cai de rechiziție, slabi și nemâncați, resemnați la toate, chiar și la muscă, de care nu se apărau decât prin mișcări de coadă abia schițate. Un adevărat balamuc, în care se agitau neputincioase vietăți sub binecuvântarea îngăduitorului și mângâietorului soare de toamnă românească.

Eram încă prea voioși ca să ne tulburăm peste măsură de aceste